

Zorica Mršević¹

NEMAČKI HOD PROTIV POLITIČKOG EKSTREMIZMA

Sažetak

Kroz savremene procese ateizacije hodočasne prakse su se svuda u svetu, pa i u Nemačkoj osamostalile od svojih religioznih korena postajući politički obojene snagom savremenih humanističkih političkih ubeđenja. U tekstu se zastupa stav, ilustrovan savremenim nemačkim primerom (uz dodatke zbivanja u Francuskoj), da hodočašće u širem smislu može da označi masovno, ritualno kretanje ljudi ne samo na religioznim već i na zajedničkim kulturnim i političkim osnovama, koje nije nužno vezano za određenu versku tradiciju. Hodočasna okupljanja počela su u Nemačkoj krajem 2023. kao izraz građanskog otpora prema rastućem antisemitizmu koji u Nemačkoj nikada nije problem samo na političkim marginama, jer je još uvek duboko ukorenjen u mnogim delovima nemačkog društva. Vremenska podudarnost sa najavljenim planom krajnje desnice da procesima remigracije odstrane iz Nemačke milione stanovnika nenemačkog porekla, dovela je do zajedničkih masovnih protesta protiv političkog ekstremizma. Analiziraju se u tekstu događaji od kraja 2023. g., preko druge polovine januara 2024. g. do aktuelnog momenta završetka ovog teksta, kada se stotine hiljada građana Nemačke okupljalo na gradskim trgovima i ispred državnih zgrada većih nemačkih gradova, ritualno protestujući i dalje protiv ekstremne desnice. Ti građanski protesti u Nemačkoj praćeni su snažnim izjavama podrške političke elite te zemlje. U tom smislu, taj masovni hod građana Nemačke zime i proleća 2023/24, može da se razume i kao hodočasna opomena institucijama, hodočasno izražavanje građanske vere u demokratiju i otpor političkom ekstremizmu svih boja.

Ključne reči: Nemačka, hodočašće protiv ekstremizma, antisemitizam, remigracija, masovni građanski protesti, podrška političke elite.

¹ Dr Zorica Mršević, profesorka, Fakultet za evropske pravno politike studije, Srbija, zorica.mrsevic@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1968-9699

Uvod

Latentni antisemitizam je duboko usađen u bit Nemačke i Evrope. Vešta ideja nacističke ideologije da Jevreje prikaže kao nosioce kapitalizma, moćne ljude koji se igraju sudbinama radi sopstvene zarade, krivce za bedu drugih, živi i danas. To je pozadina što je u nekim delovima Nemačke, teror Hamasa u oktobru 2023. sasvim otvoreno glorifikovan kao legitiman otpor (German news services, 7.11.2023). Nebitno je da li je tu reč o „novom“, „starom“, ili o „većitom“ antisemitizmu, jer kad god se masa uplaši, strah i mržnju fiksiraju na one koji su „drugačiji“, jer je sve što je drugačije „neprijateljsko“ (Ivanji, 2014).

Na pojedinim propalestinskim skupovima počelo je otvoreno propagiranje mržnje protiv Jevreja i pozivanje na uništenje Izraela. Ta nedavna ispoljavanja antisemitizma u Nemačkoj otvaraju duboke rane prošlosti, Nemačka je podnela teške posledice antisemitizma nacističkog režima tokom Drugog svetskog rata, dok je moderna Nemačka posvećena kritičkom suočavanju s prošlošću, očuvanju demokratije i ljudskih prava. U toj zemlji iz koje je potekao holokaust sada ponovo otvoreno jača antisemitizam, koji je i kvantitativno i kvalitativno prešao u novu, višu dimenziju. Protagonisti su desničarski nastrojani ultranacionalisti, dok propalestinski skupovi gde se otvoreno propagira mržnje protiv Jevreja i poziva na uništenje Izraela, sve više radikalizuju i tradicionalno umerene akademske krugove.

Kako je ovaj tekst započeo masovnim protestima protiv političkog ekstremizma krajem 2023. godine, tako je pisanje teksta završeno istovremeno sa tematskim, junjskim srodnim protestima 2024. za očuvanje demokratije a protiv ekstremizma. Hiljade ljudi protestovalo je u Nemačkoj, uoči izbora za Evropski parlament, kako bi „rekli ne“ ekstremnoj desnici i pozvali na odbranu demokratije na biralištima (Beta-AFP, 8.6.2024).

Protesti - hod nemačkih građana za očuvanje demokratije i protiv političkog ekstremizma

Antisemitski ispadi su se naglo umnožili u Nemačkoj od početka izraelskih operacija u Gazi, kao odgovora nakon terorističkog napada Hamasa 7. oktobra.

Proteste je krajem 2023. podstakao i izveštaj o jednom sastanku desničara, uključujući političare desničarske Alternative za Nemačku (AfD), i njihovoj najavi „remigracije“ odnosno planu pritiska na useljenike i državljane useljeničkog porekla da se isele u što većem broju (German news services, 31.1.2024). Zato su kao reakcija hodočasna okupljanja počela krajem 2023. kao izraz građanskog otpora i prema tom vidu političkog ekstremizma gotovo istovremeno kao i prema rastućem antisemitizmu. Revoltirani ispoljavanjem antisemitizma, hiljade ljudi na protestu u glavnim gradovima Nemačke izrazile su solidarost sa Izraelom, sa porukom protiv antisemitizma (German news services, 23.10.2023a). Svakog

vikenda druge polovine januara 2024. stotine hiljada građana Nemačke se okupljalo na gradskim trgovima i ispred državnih zgrada većih nemačkih gradova protiv ekstremne desnice i njenih planova za masovne deportacije. U Minhenu i Berlinu je na protest protiv krajnje desnice izašlo po oko 100.000 ljudi, a desetine hiljada demonstriralo je u Frankfurtu, Hanoveru, Kelnu, Bremenu i Lajpcigu (German news services, 22.1.2024a), da bi sledećeg vikenda skoro milion građana Nemačke protestovalo. Ako hodočašće u širem smislu može da znači putovanje i sa duhovnim ili kulturnim značajem, koje nije nužno vezano za određenu versku tradiciju, taj masovni hod građana Nemačke može da predstavlja hodočasnu opomenu institucijama, hodočasno izražavanje vere u demokratiju i otpora ekstemizmu.

„Sada možemo da shvatimo šta bismo mogli da uradimo da smo bili na mestu naših pradedova,“ piše na plakatu u rukama jednog od stotina hiljada demonstranata koji su protestovali protiv desnog političkog ekstremizma. Poruka se odnosi na uspon nacizma u toj zemlji pre devet decenija (German news services, 22.1.2024b). Iako zvuči snažno, realno gledajući, teško da bi građanski protesti, ma kako masovni, u nacističkoj Nemačkoj mogli da se organizuju ili da imaju uticaj koji imaju u današnjoj demokratskoj Nemačkoj.

Nemačka je podnela teške posledice antisemitizma nacističkog režima tokom Drugog svetskog rata, dok je moderna Nemačka posvećena kritičkom suočavanju s prošlošću, očuvanju demokratije i ljudskih prava. Međutim, kao i u drugim delovima sveta, antisemitizam nije potpuno iskorenjen. U toj zemlji iz koje je potekao Holokaust sada ponovo otvoreno jača antisemitizam, koji je i kvantitativno i kvalitativno prešao u novu, višu dimenziju. Protagonisti su desničarski nastrojeni ultranacionalisti, dok propalestinski skupovi kao reakcija izraelsku ratnu operaciju u Gazi, otvoreno propagiraju mržnje protiv Jevreja i pozivaju na uništenje Izraela, čime se sve više radikalizuju i tradicionalno umereni akademski krugovi. Zato su veoma relevantne osude antisemitizma od strane najviših zvaničnika nemačkih vlasti, predsednika, kancelara, ministara, koji su čuli poruke protestujućih građana, npr. najčešće, „Nikada više je sada“ da bi ih ponovili i u Bundestagu.

Oko 100.000 ljudi se za vreme jednog protesta uhvatilo za ruke u Berlinu i oko zgrade Rajhstaga formirali živi zid zaštite od desničarskog ekstremizma. Događaj je deo širokog protesta protiv desničarenja u celoj Nemačkoj. Doprinos tim protestima dala je i kontroverzna ekološka Poslednja generacija, koja je otkazala sopstvene akcije da se priključi protestu protiv desničara. I svakog januarskog vikenda istim povodom je širom Nemačke marširalo na stotine hiljada građana (German news services, 31.1.2024).

Protesti su delimično bili protiv identitarističkog pokreta, što je u desničarskim i ekstremno desnim partijama i grupama postao eufemizam za proterivanje, odnosno masovnu, pa i prisilnu deportaciju ljudi stranog porekla. Desničarski ekstremisti su govorili da iz Nemačke žele da proteraju milione ljudi. Građani su na protestima jasno stavili do znanja da „ne prihvataju desničarske i nehumane ideje u

našoj zemlji“ i vlada je protestante u tome podržala. Nemački kancelar Olaf Šolc (Scholz) zahvalio se ljudima koji idu na demonstracije „protiv rasizma, raspirivanja mržnje i za našu slobodarsku demokratiju“, (German news services, 17.1.2024).

Nemačka je 9. novembra 2023. godine obeležila 85. godišnjicu Kristalne noći i početka pogroma Jevreja pod nacistima. Kancelar Olaf Šolc je nemački talas antisemitizma od Hamasovog napada na Izrael ocenio kao neprihvatljivo da 85 godina od Kristalne noći, otrov antisemitizma u Nemačkoj još postoji. Događaji na Bliskom Istoku su ga ojačali, rekao je poverenik vlade za antisemitizam Feliks Klajn. Od 7. oktobra vidimo da je mržnja prema Jevrejima na nivou decenijama neviđenom u Nemačkoj. „Učestali su propalestinski protesti, ponekad uz izgrede i otvorene simpatije sa teroristima. Uz to, vidljivo je iskazivana mržnja prema Jevrejima. Želim da naglasim da ovo nije 1938. Otrovanje antisemitizma još postoji i sada se pokazuje posebno snažnim, ali 2023. živimo u tvrđavi demokratije i pravnoj državi koja se brani,“ rekao je Klajn (German news services, 7.11.2023).

Protesti na međunarodnoj sceni – tematske koincidencije

I u drugim zemljama ne samo u Nemačkoj, protestovalo se protiv mržnje, antisemitizma a za očuvanje demokratije. U Francuskoj je hiljade ljudi poslušalo poziv predsednika dva doma parlamenta da pokažu svoju podršku francuskim „republikanskim“ vrednostima i da protestuju protiv antisemitizma – u uslovima naglog porasta antisemitskih akcija od 7. oktobra. Više od 180.000 ljudi širom Francuske, od čega 100.000 u Parizu, izašlo je u novembru 2023. godine na ulice kako bi izrazili protest zbog sve većeg antisemitizma nakon izraelskog napada na Gazu. Po prvi put u istoriji Francuske učestvovali su predstavnici glavnih političkih partija, među njima i krajnja desnica (ali ne i krajnja levica). Premijerka Elizabet Born, predstavnici nekoliko levičarskih konzervativnih partija, ali i centristi predsednika Emanuela Makrona, pa i pristalice krajnje desnice lidera Marin le Pen, prisustvovali su maršu u glavnom gradu Francuske. (EuroActiv, 13.11.2013).

I međunarodna organizacija OSCE se pridružila osudi širenja mržnje: napadi Hamasa na stanovnike Izraela 7. oktobra i naknadno nasilje na Bliskom istoku pokrenuli su talas antisemitske i antimuslimanske diskriminacije i mržnje. Ovaj porast mržnje pogađa srce naših demokratija i vrednosti na kojima se one zasnivaju. Ako se ne adresiraju, zločini iz mržnje mogu dovesti do daljeg nasilja i sukoba šireg opsega. Neophodni su veći naponi da se zaustavi alarmantan porast antisemitske i antimuslimanske mržnje” (OSCE-ODIHR, 13.11.2023).

Reagovanje nemačke političke elite na planiranje remigracije i antisemitizam

„Ako u Nemačkoj za nešto nikad više ne sme biti mesta, onda je to etnička rasistička ideologija nacional-socijalista“, rekao je Šolc dodajući da „odvratni“ planovi ekstremista o proterivanju ljudi migrantskog porekla jedino mogu da se uporede sa nacional-socijalizmom. Ekstremisti predstavljaju „napad na našu demokratiju i samim tim na sve nas“, sada od svih ljudi očekuje da se jasno opredele – „za zajedništvo, za toleranciju, za našu demokratsku Nemačku“. Od samog početka potesta 2023. godine sa najvišeg vrha nemačkih vlasti je naglašeno da se antisemitizam neće nigde tolerisati uz poruku useljenicima da antijevrejskim ponašanjem rizikuju svoje pravo boravka u Nemačkoj (German news services, 9.11.2023). „U ovom trenutku, postoji samo jedno mesto za Nemačku: pored Izraela“, rekao je nemački kancelar Olaf Šolc u Bundestagu, nemačkom zakonodavnom telu, 12. oktobra. „Ovo mislimo kada kažemo da je bezbednost Izraela „državni razlog“, za Nemačku misleći na fundamentalni nacionalni interes Nemačke (Glucroft, 10.5.2024).

„Svaki oblik antisemitizma je opasan, bez obzira na ideologiju iz koje potiče“, rekao je za DW Feliks Klajn, nemački komesar za jevrejski život u Nemačkoj i borbu protiv antisemitizma. „To je izraz duboko antidemokratskog stava i odbacuje tekovine našeg modernog, liberalnog društva (Radičević, 24.4.2024).

Nemački zvaničnici su reagovali javnim osudama antisemitizma, npr. nemački predsednik Frank-Valter Štajnmajer je rekao da je svaki napad na Jevreje ili na jevrejske institucije sramota za Nemačku i da je nepodnošljivo da Jevreji danas ponovo strahuju i to ni manje ni više nego baš u Nemačkoj. Antisemitizam u Nemačkoj ne sme da se toleriše, Izrael ima pravo da se brani od terora a Nemačka je u tome čvrsto uz Izrael. Nemački kancelar Olaf Šolc je obećao da će država učiniti sve da zaštiti jevrejski život u Nemačkoj jer svako ko napada Jevreje, ko ih vređa ili povređuje, napada sve. Takođe se izjasnio protiv desničarskog neprijateljstva prema migrantima, jer je naš svako ko poštuje vrednosti demokratije, bez obzira na poreklo, boju kože. I tačka (German news services, 15.1.2024). I više saveznih ministara, npr. spoljnih poslova (Berkok), unutrašnjih poslova (Fezer), za porodicu (Paus), poljoprivrede (Ozdemir: „Ako govorimo da u našem društvu nema mesta antisemitizmu, onda to moramo da ispratimo delima“), davali su snažne izjave protiv antisemitizma uz podršku Izraelu.

Preosetljivost Nemačke na antisemitizam dodaje dodatni sloj poteškoća (Glucroft, 10.5.2024). Solidarnost sa Izraelom i borba protiv antisemitizma imaju poseban značaj za Nemačku. To je izazov gde god Jevreji i muslimani u svetu žive zajedno. Za Nemačku, ona ima posebno uznemirujuće značenje, jer je ta zemlja dom muslimanske populacije od oko 5,5 miliona - više od polovine su nemački državljani, prema Nemačkoj islamskoj konferenciji - i gde živi najveća

palestinska dijaspora u Evropi. Njena jevrejska zajednica je znatno manja, možda manje od 200.000 ljudi, ali im nemačka istorija posvećuje veliku pažnju (Glucoft, 10.5.2024).

Nemačka vlada mora da reaguje, izjavio je premijer Saksonije Mihael Krečmer (Michael Kretschmer) dodajući da svi imaju građansku odgovornost da dignu svoj glas protiv ekstremizma. (German news services, 22.1.2024a). Gradonačelnik Tübingena Boris Palmer „Slobodu govora ne ograničava država, već relevantne grupe koje neprestano moralno omalovažavaju one koji misle drugačije. To stvara toliki pritisak da se ljudi više ne izražavaju“. Prema oceni glavne reporterke „Velta“ Ane Šnajder, „...demokratija suštinski zavisi od slobode izražavanja“ (Radičević, 24.4.2024). Vicekancelar i ministar ekonomije Robert Habeck pozvao je muslimanske grupe u Nemačkoj da se „distanciraju od antisemitizma kako ne bi ugrozili sopstveno pravo na toleranciju“.

Policija u severnoj nemačkoj pokrajini Šlezvig-Holštajn istražuje viralni video na društvenim mrežama na kome se čini da se vidi grupa mladih ljudi kako pevaju rasističke tekstove ispred bara na ostrvu Silt. Taj video matrijal prikazuje ljude kako plešu uz hit italijanskog di-džeja Gigija D'Agostina „L'amour toujours“, ali menjaju tekst u: „Stranci napolje, stranci napolje, Nemačka za Nemce, stranci napolje“. Kancelar Olaf Šolc oštro je osudio rasističko skandiranje koje je snimljeno na video snimku. „Sasvim jasno, takvi slogani su odvrtni, neprihvatljivi su“, rekao je Šolc. „Ne sme biti tolerancije. I zato je ispravno da sve naše aktivnosti imaju za cilj upravo da sprečimo da se to širi“ (DW, 24.5.2024).

Kada je glavni tužilac Međunarodnog krivičnog suda podneo zahtev za izdavanje naloga za hapšenje izraelskog premijera Benjamina Netanjahua, Nemačka se našla rastrzana između svog „državnog razloga“ (podrške Izraelu) i međunarodnog prava (osude izraelskog premijera). Za lidera najveće opozicione stranke, Hrišćansko-demokratske unije (CDU), Fridriha Merca, sama pomisao na to je apsurdna. „Ćutanje nemačke vlade, sve do sugestije portparola vlade da bi Netanjahu mogao da bude uhapšen na nemačkom tlu, sada zaista postaje skandal“, rekao je Merc za Bild. Nemačka je jedna od najvećih pristalica Međunarodnog krivičnog suda, koji istražuje kršenja kao što su genocid i ratni zločini i izriče presude od 2002. Samo u 2023. vlada je poslala 20 miliona dolara (18,5 miliona evra) da podrži sud. Oko 124 zemlje ratifikovale su Rimski statut, osnivački ugovor MKS. Ali SAD i Izrael nisu (Thurau, 24.4.2024).

Političarke

Jasno je da pripadnost ženskom rodu ne određuje tip ponašanja već samo konkretna pozicija blizine ili udaljenost od procesa donošenja odluka. One koje su bliske ili su i same donosioci odluka, npr. kao poslanice u nacionalnim parlamentima, ministarke u vladama i sl, pokazuju uglavnom karakteristike lojalnosti „sopstvenoj“ strani mnogo pre nego bezuslovni „ženski pacifizam“. Promene u

društvu, ekonomiji, kulturi i politici doprinose tome da se uloge žena i muškaraca približavaju, čineći žene sličnijim muškarcima u smislu mogućnosti, prava i očekivanja. Politička zastupljenost žena nije više samo deo feminističke agende, udaljeni cilj koji tek treba u budućnosti da se postigne. Danas sve više žena učestvuje u politici i zauzima političke funkcije, čime doprinosi donošenju odluka i oblikovanju društvenih politika. A da bi došle do takvih pozicija i zadržale se na njima, žene su danas sve sličnije muškarcima, što ne sme da im se zameri ni u jednoj zemlji, u Nemačkoj isto kao i u Srbiji.

Bivša kancelarka Angela Merkel (Read, 2024) popularizovala je dosta pre rata Izrael-Hamas, termin „Staatchlicher Grund“ (državni razlog) kada se obratila Knesetu, izraelskom parlamentu, 2008. godine. Istakla je tom prilikom da je bezbednost Izraela za Nemačku „državni razlog“. Termin državni razlog je „opravdanje spoljne politike jedne nacije na osnovu toga što su sopstveni interesi nacije primarni.“

Analena Berбок ministarka spoljnih poslova, „Izrael ima pravo da se brani od brutalnog terora Hamasa, ima pravo na samoodbranu kao i svaka druga zemlja na svetu. I Izrael, kao i svaka druga zemlja na svetu, ima dužnost da poštuje međunarodno humanitarno pravo. Svako ko opravdava teror Hamasa, ubistvo i otmicu civila, opravdava terorizam u varvarstvo“, rekla je Berбокova, inače političarka ekološke stranke Zelenih (German news services, 15.11.2023). Ostalo je zabeleženo da se još u januaru 2024. godine zalagala za nezavisnu državu Palestinaca, naglašavajući da Izrael može živeti u sigurnosti samo ako i Palestinci budu živeli u bezbednosti sigurnosti i dostojanstvu, kao i obrnuto: „Mira može biti samo ako je mir za sve ljude u regionu.“ Time se dosta razlikovala od nemačke zvanične politike, i više nije davala takve izjave ni u maju 2024. kada su tri evropske država zvanično priznale palestinsku državu, i kada je Nemačka stala uz najvećeg izraelskog saveznika SAD, insistirajući na tome da se rešenje o dve države može postići samo dijalogom, a ne priznanjem pojedinih država.

Nensi Fezer ministarka unutrašnjih poslova pozdravila je masovne proteste protiv političkog ekstremizma u koji je spadao i antisemitizam: „Budno civilno društvo je najjači bedem protiv desničarskih ekstremista. I ovog vikenda srce naše demokratije kucalo je na našim ulicama i trgovima. Nećemo dozvoliti da naš demokratski ustavni poredak iznutra ruše ekstremisti, izjavila je, pozdravljajući Zakon koji će omogućiti da se disciplinski postupci protiv službenika javne uprave koji zastupaju stavove političkog ekstremizma vode jednostavnije i brže. U Nemačkoj je od Hamasovog napada na Izrael bilo na stotine skupova podrške jednoj ili drugoj strani, rekla je ministarka Fezer. Ona je simpatizere Palestinaca upozorila da ne smeju da prete Jevrejima i zazivaju njihovo uništenje. Bliskoistočni sukob se ne sme preliti na nemačke ulice,“ rekla je ministarka. Prema njenim rečima, liberalnoj demokratiji poput nemačke važna je sloboda govora i okupljanja. Međutim, ako neko na ulici poziva na uništenje Jevreja, pravna država to neće trpeti i reagovalaće svom silinom. Niko nikada više ne sme Jevrejima da

preti nestankom i „svako ko živi u Nemačkoj to mora da prihvati,“ a „Jevreji se u ovoj zemlji moraju osećati sigurnim,“ rekla je ministarka „naše mesto je uz Izrael, bez ikakvog 'ali',“ dodala je Fezerova (German news services, 8.11.2023).

Liza Paus ministarka za porodicu, starije, žene i mlade, izjavila je da je zadovoljna što Zakon o digitalnim uslugama omogućava brže uklanjanje govora mržnje sa interneta. Današnji desničarski ekstremisti na javno mišljenje deluju i iz senke digitalnog prostora, algoritma, lažnih vesti koje kreira veštačka inteligencija i širenjem propagande, a radikalizaciji su posebno podložni mladi. Kao jedna od kontramera predlaže se temeljnija nastava istorije, političkih nauka ili sociologije, za dublje znanje o istorijskom kontekstu i aktuelnim pretnjama demokratiji (German news services, 13.2.2024).

Predsednica Bundestaga Berbel Baz je bila oštra: „Ova eksplozija antisemitizma je sramota za našu zemlju... mržnja prema Jevrejima nije problem prošlosti, antisemitizam je problem sadašnjosti“, rekla je Baz. Ona je naglasila da na svakom žitelju Nemačke leži odgovornost koja stoji iza poruke „Ne ponovilo se!“ kada je progon Jevreja u pitanju. „Odgovornost ne zastareva“ (German news services, 9.11.2023).

U februaru 2024. kancelarija saveznog komesara za kulturu Klaudija Rot objavila je listu predloga reformi kulture sećanja na 43 stranice². Ali ideje, koje su ocrtavale pet oblasti za reformu - istorija nacionalsocijalizma, Nemačka Demokratska Republika (DDR), kolonijalna prošlost, demokratija i imigracija - brzo su naišle na žestoke kritike, posebno od strane šefova memorijalnih mesta Holokausta. Predstavnici tih institucija potpisali su pismo u kojem se navodi da će novi okvir uvesti „promenu paradigme koja će dovesti do suštinskog slabljenja kulture sećanja“ i da se odstupi od „dugogodišnjeg konsenzusa da se nacionalsocijalistički zločini ne smeju relativizovati“. Tahir Della, portparol Inicijative crnaca u Nemačkoj (ISD), neprofitne organizacije koja zastupa interese crnaca u Nemačkoj, dao je svoje mišljenje Saveznoj kancelariji komesara za kulturu. Dela pozdravlja uključivanje kolonijalne istorije u širu kulturu sećanja, ali želi da naglasi da ovo nije bilo „takmičenje za žrtve“ (victimhood competition). On kaže da ISD želi da bude deo razmene između memorijalnih mesta Holokausta, onih za Sinte i Rome, i sistema DDR, „kako bi jasno stavio do znanja da se istorijska iskustva, istorije i epohe progona moraju i treba posmatrati kao isprepletene istorije.“ „Naša poenta je da govorimo o kolonijalnom kontinuitetu koji prevazilazi kolonijalni period u nacističko doba, na primer, da su postojale preteče, pre nego što je Nemačka čak i zvanično bila kolonijalna sila, da je Nemačka bila umešana u kolonijalne zločine, npr. u robovlasništvu (Whittle, 2024).

Ministarka unutrašnjih poslova Saksonije-Anhalt Tamara Čišang (Zieschang) izdala je u novembru uredbu kojom pokrajinskim organima za naturalizaciju

² Decenijama su mnogi smatrali nemačku „kulturu sećanja“ („Erinnerungskultur“) kao zlatni standard za to kako jedna nacija treba da se nosi sa svojom mračnom prošlošću i obeležava sećanje na žrtve tiranije.

nalaže da zahtevaju od ljudi koji žele nemačko državljanstvo da podnesu odgovarajuću izjavu: „Izričito priznajem posebnu nemačku odgovornost za državu Izrael i pravo Izraela na postojanje i osuđujem sve antisemitske težnje. Ne činim, niti sam ikada činio, bilo kakve pokušaje koji su usmereni protiv prava na postojanje države Izrael“, glasi tekst izjave koji je ministarka preporučila. Ko ne prihvati izjavu, ne može da dobije nemačko državljanstvo, navodi se u uredbi (German news services, 25.12.2023).

Političarke izvan Nemačke - tematska koincidencija

Sa američke strane specijalna izaslanica SAD za borbu protiv antisemitizma Debra Lipštat izjavila je da se trenutno dešava najveći porast antisemitizma širom sveta u poslednjih nekoliko decenija. „Spomen obeležja Holokausta oštećena su u Grčkoj, Danskoj, Kanadi i Sjedinjenim Američkim Državama. Molotovljevi kokteli bacani su na sinagoge, uključujući Berlin i Montreal. Jevreji su maltretirani, a na protestima se skandira: Ubijte Jevreje“, navela je Lipštat na brifingu za novinare. Ona je dodala da Vašington pozdravlja mirne proteste u SAD i drugim delovima sveta, ali je istakla da je nedopustivo uznemiravanje Jevreja. „To nije podrška pravima palestinskog naroda. To je čist antisemitizam. Kada izražavate podršku terorizmu, to podstiče više mržnje, više smrti i više nasilja“ (Politika, 17.11.2023).

Karin Žan Pjer, portparolka Bele kuće, reagujući na protestne skupove studenata u kampusima nekih američkih univerziteta, branila pravo onih studenata koji ne protestuju: „Studenti imaju pravo da pohađaju nastavu i osećaju se bezbedno“, rekla je u maju na konferenciji za novinare, i dodala: „Nastavićemo da naglašavamo da se antisemitizam mora osuditi“ (Mršević, 3.6.2024).

Auror Berže, francuska ministarka za rodnu ravnopravnost i borbu protiv diskriminacije najavila je da će zaustaviti finansiranje svih francuskih feminističkih organizacija koje ne podržavaju izraelsko razumevanje „7. oktobra i onoga što se posle toga dogodilo“ „Tražila sam da se sve finansijski podržane organizacije temeljno ispituju – stotine i stotine udruženja – jer biti feministkinja znači govoriti, znači podržavati žene koje su osakaćene 7. oktobra“, rekla je ona „Ako postoji bilo kakva nejasnoća u izjavama koje su date, ne bi bilo u redu da ova udruženja i dalje dobijaju državne subvencije (Radičević, 24.4.2024).

Naučni odjek građanskih protesta u Nemačkoj

Wolfgang Benz, penzionisani šef Istraživačkog centra protiv antisemitizma na Berlinskom Tehničkom univerzitetu izjavio je da je antijevrejsko raspoloženje simptom većeg postojećeg izražavanja nasilja i diskriminacije. Fokusiranje prvenstveno na antisemitski aspekt moglo bi zadovoljiti političke standarde u Nemačkoj, ali bi moglo propustiti širu poentu. „Lekciju o holokaustu smo naučili ne samo kada smo jedino prijateljski raspoloženi prema Jevrejima, već kada smo prepoznali

da nijedna manjina, ma koja, ne treba da bude diskriminisana i proganjana“, rekao je Benc. „Upravo to nedostaje nemačkoj svesti (Glucroft, 18.4.2024).

Suzane Šreter, direktorka frankfurtskog Centra za istraživanje globalnog islama kaže da strahuje jer antisemitizam u Nemačkoj pothranjuju tri društvene grupacije - islamske, levičarske i desničarske, što znači široku rasprostranjenost i prihvatljivost German news services, (3.1.2024).

Marijeta Auer generalna direktorka Instituta za pravnu istoriju i pravnu teoriju Maks Plank je rekla da je nemačka spoljna politika rezultat spajanje nemačkih istorijskih potreba za samodefinisanje i moralnog opravdavanja Holokausta (Glucroft, 18.10.2023).

Dalija Šejndlin, saradnica američkog istraživačkog centra Centuri International iz Tel Aviva napisala je u februaru. „Najveće prepreke palestinskoj državnosti u februaru 2024. slične su najvećim preprekama koje su postojale pre 7. oktobra“. „Prvo i najvažnije, izraelsko političko rukovodstvo je posvećeno sprečavanju palestinske nezavisnosti po svaku cenu. Drugo, palestinsko rukovodstvo je potpuno podeljeno i gotovo da nema domaći legitimitet. Sve ove prepreke su se pogoršale od 7. oktobra“, napisala je ona (Schaer, 2024). Uprkos pravnim i simboličkim prednostima, priznanje palestinske države ne bi odmah promenilo ništa na terenu.

Za sociologa Klauza Hurelmana (Hurrelmann) demonstracije su dokaz preokreta u stanovništvu. „Protesti protiv desnice mi se čine kao oslobađanje grupa stanovništva koje su dugo bile zaokupljene sobom zbog korone i mnogih drugih problema. Ljudi skoro da su prevideli kakve rizike donosi jačanje desnice“, sugerisao je taj sociolog. Na natpisima i transparentima je pisalo: „Za demokratiju – protiv desnog ekstremizma“ i „Mržnja nije mišljenje“ (German news services, 22.1.2024c).

Zaključak

Efekti masovnih građanskih protesta zavise od više faktora, uključujući veličinu i intenzitet protesta, trajanje, podršku javnosti, medijsku pokrivenost, i sposobnost organizatora da mobilizuju ljude i održavaju momentum, tj. da ostanu organizovani i jedinstveni. Sve ove preuslove su nedavni nemački građanski hodočasni protesti temeljno ispunili. Ali je možda bilo najvažnije da su vlasti zapravo bile „na istoj strani“ sa građanima koji su protestovali, tj. da su delili iste vrednosti i potrebe suprotstavljanja političkom ekstremizmu u vidu antisemitizma i planiranja remigracije. Ti nedavni masovni protesti u Nemačkoj koje smo okarakterisali kao hodočašća za odbranu demokratije primer i dokaz su kako masovni protesti zaista mogu značajno uticati na ponašanje vlasti u demokratskim državama. Iako je na nedavno završenim izborima za EU Parlament na kojima je desnica napredovala, taj napredak ipak nije od suštinskog značaja. Preliminarni rezultati ukazuju da su desničarske i krajnje desničarske stranke povećale broj mandata na izborima ali ne značajno, u najbojem slučaju za desetak više mesta u EU Parlamentu (RTV, 10.6.2024). U Nemačkoj je situacija slična kao i u Francuskoj,

samo što su se aktuelna koalicija na vlasti i kancelar Šolc opredelili za odlazak u biračko telo i pokušaj jačanja argumentacije vezane za svoju politiku i politiku koalicije. (Tanjug, 11.6.2024). Možda je snažna politička sinergija višemesečnih hodočasnih protesta nemačkih građana doprinela tome da očekivani uspon desnice ne bude ubedljiv i presudan za nemačku dalju unutrašnju i spoljnu politiku, ostavljajući istu politiku elitu na vlasti do najavljenih izbora na jesen 2025.

Literatura

- Beta-AFP (8.6.2024). Nemačka: Demonstracije protiv ekstremne desnice uoči evropskih izbora - *Svet - Dnevni list Danas*. <https://www.danas.rs/svet/nemacka-demonstracije-protiv-ekstremne-desnice-uoci-evropskih-izbora/stranici>, stranici pristupljeno 10.6.2024
- DW (25.5.2024). German police investigate ‘racist’ video on vacation island <https://p.dw.com/p/4gDqi?maca=en-EMail-sharing> stranici pristupljeno 10.6.2024
- EuroActiv (13. 11. 2013). Zašto je francuski protest protiv antisemitizma događaj bez presedana? Najmanje 182.000 ljudi marširalo ulicama gradov. *Euroactiv Politika*. <https://euractiv.mondo.rs/politika/a4730/Zasto-je-protest-protiv-antisemitizma-u-Francuskoj-dogadjaj-bez-presedana.html> stranici pristupljeno 7.4.2024
- German news services (23 oktobar 2023)a. Ministarka traži hitno usvajanje zakona o jačanju demokratije. https://news-72f9bc9.dpa-prototype.de/sr/231023/urn:newsml:dpa.com:20090101:231023-99-666710/?utm_campaign=n, stranici pristupljeno 7.4.2024
- German news services (23. oktobar 2023) Hiljade na skupu podrške Izraelu u Berlinu. https://news-72f9bc9.dpa-prototype.de/sr/231023/urn:newsml:dpa.com:20090101:231023-99-666790/?utm_campaign=n stranici pristupljeno 7.4.2024
- German news services (7 novembar 2023). Poverenik: U Nemačkoj još postoji “otrov antisemitizma”. https://news-72f9bc9.dpa-prototype.de/sr/231107/urn:newsml:dpa.com:20090101:231107-99-856531/?utm_campaign=n, stranici pristupljeno 2.5.2024.
- German news services (8. novembar 2023). Fezerova: Bliskoistočni sukob ne sme da se prelije na nemačke ulice. https://news-72f9bc9.dpa-prototype.de/sr/231108/urn:newsml:dpa.com:20090101:231108-99-873258/?utm_campaign=n, stranici pristupljeno 2.5.2024
- German news services (9. novembar 2023). Nemačka godišnjicu Kristalne noći obeležila pod senkom antisemitizma. https://news-72f9bc9.dpa-prototype.de/sr/231109/urn:newsml:dpa.com:20090101:231109-99-882187/?utm_campaign=n stranici pristupljeno 2.5.2024
- German news services (9. novembar 2023). Antisemitizam i istorija. Berbel Bas: “Nikad više je sada”. https://news-72f9bc9.dpa-prototype.de/sr/231109/urn:newsml:dpa.com:20090101:231109-99-881535/?utm_campaign=n, stranici pristupljeno 2.5.2024
- German news services (25. decembar 2023). Ko želi nemački pasoš treba da razmisli šta govori - i o Izraelu. https://news-72f9bc9.dpa-prototype.de/sr/231225/urn:newsml:dpa.com:20090101:231225-99-403998/?utm_campaign=n, stranici pristupljeno 20.3.2024.
- German news services (26. decembar 2023). Antisemitizam - dolazi sa desnice, levice i iz inostranstva. 26. decembar. https://news-72f9bc9.dpa-prototype.de/sr/231226/urn:newsml:dpa.com:20090101:231226-99-409301/?utm_campaign=n, stranici pristupljeno 20.3.2024.

- German news services (3. jan. 2024). Naučnica: Islamisti, desničari i levičari se slažu u antisemitizmu. https://news-72f9bc9.dpa-prototype.de/sr/240103/urn:newsml:dpa.com:20090101:240103-99-476960/?utm_campaign=n, stranici pristupljeno 6.2.2024.
- German news services (11. jan. 2024). Haldenvang upozorava Nemce da ozbiljno shvate pretnju demokratiji https://news-72f9bc9.dpa-prototype.de/sr/240111/urn:newsml:dpa.com:20090101:240111-99-565722/?utm_campaign=n, stranici pristupljeno 2.5.2024.
- German news services (15. januar 2024). Šolc: Naš je svako ko poštuje vrednosti demokratije https://news-72f9bc9.dpa-prototype.de/sr/240115/urn:newsml:dpa.com:20090101:240115-99-618335/?utm_campaign=n stranici pristupljeno 7.4.2024
- German news services (22. januar 2024)a. Masovni protesti protiv ekstremne desnice: Buđenje građanskog društva. https://news-72f9bc9.dpa-prototype.de/sr/240122/urn:newsml:dpa.com:20090101:240122-99-702460/?utm_campaign=n stranici pristupljeno 7.4.2024
- German news services (22. januar 2024)b. Više od 900.000 ljudi na protestima protiv desničara https://news-72f9bc9.dpa-prototype.de/sr/240122/urn:newsml:dpa.com:20090101:240122-99-705354/?utm_campaign=n stranici pristupljeno 7.4.2024
- German news services (22. jan. 2024)c. Masovni protesti protiv ekstremne desnice: Buđenje građanskog društva. https://news-72f9bc9.dpa-prototype.de/sr/240122/urn:newsml:dpa.com:20090101:240122-99-702460/?utm_campaign=n, stranici pristupljeno 2.5.2024.
- German news services (31. januar 2024). Studija: Demonstracije protiv desničara su iskorak iz letargije. https://news-72f9bc9.dpa-prototype.de/sr/240131/urn:newsml:dpa.com:20090101:240131-99-818672/?utm_campaign=n stranici pristupljeno 2.5.2024.
- German news services (13. februar 2024). Pausova: Nemačka tvrde da nastupi protiv govora mržnje na internetu. https://news-72f9bc9.dpa-prototype.de/sr/240213/urn:newsml:dpa.com:20090101:240213-99-971712/?utm_campaign=n stranici pristupljeno 2.5.2024.
- Glucroft, N.W. (10. maj 2024). Germany stands by Israel as its ‘reason of state’ – DW – <https://www.dw.com/en/germany-stands-by-israel-as-its-reason-of-state-with-conditions/a-68918777> stranici pristupljeno 3.6.2024.
- Glucroft N.W. (18.okt. 2023). Izrael i njemački državni rezon – što to znači? <https://www.dw.com/hr/izrael-i-njema%C4%8Dki-dr%C5%BEavni-rezon-%C5%A1to-to-zna%C4%8Di/a-67126286> stranici pristupljeno 3.6.2024.
- Ivanji I. (13 avgust 2014). Novi antisemitizam u Evropi Ne reci Jevreji kad misliš na Izrael. *Vreme*. <https://www.vreme.com/svet/ne-reci-jevreji-kad-mislis-na-izrael/> stranici pristupljeno 3.6.2024.
- Mršević, Z. (03.06.2024). Između stereotipa suprotstavljenih strana: Analiza uloge žena u oružanom sukobu Hamasa i Izraela. *Danas. Lični stavovi*. <https://www.danas.rs/dijalog/licni-stavovi/izmedju-stereotipa-suprotstavljenih-strana-analiza-uloge-zena-u-oruzanom-sukobu-hamasa-i-izraela/> stranici pristupljeno 20.3.2024
- OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights - ODIHR (ODIHR 13.11.2023). Warsaw: Public Affairs Unit, OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights <https://www.osce.org/odihr/557862> stranici pristupljeno 20.3.2024
- Politika (17.11.2023). Američka zvaničnica: Najveći porast antisemitizma poslednjih decenija. *Politika Magazin*. <https://www.politika.rs/articles/details/584925> stranici pristupljeno 20.3.2024.
- Radičević, N. (24. april 2024). Zašto je Varufakis zabranjen u Nemačkoj i kako su ratovi i krize relativizovali slobodu govora: Zaustavite neistomišljenike! *RTS OKO*. <https://oko.rts.rs/svet/5085489/zasto-je-varufakis-zabranjen-u-nemackoj-i-kako-su-ratovi>

- vi-i-krize-relativizovali-slobodu-govora-zaustavite-neistomisljenike.html?lang= stranici pristupljeno 26.5.2024.
- Read, M. (Consortium News 1. april 2024). Ispod njemačke nepokolebljive podrške Izraelu. Consortium News Komentar Njemačka Izrael. <https://consortiumnews.com/bs/2024/04/01/ispod-nema%C4%8Dke-nepokolebljive-podr%C5%A1ke-Izraelu/> stranici pristupljeno 20.3.2024.
- RTV (10 juni 2024). Pobjeda EPP, desnica i krajnja desnica povećali broj mandata; Izbori više pogodili zemlje pojedinačno nego sam Evropski parlament. *RTV. Pogled sa Mišeluka*. https://www.rtv.rs/sr_lat/evropa/izbori-za-ep-vise-pogodili-zemlje-pojedinacno-nego-sam-evropski-parlament-krajnja-desnica-prva-u-francuskoj-i-austriji-druga-u-nemackoj-i-holandiji_1546573.html stranici pristupljeno 10.6.2024.
- Schaer, C. (22 May 2024). The recognition of a Palestinian state: Exploring the impact. *DW POLITICS PALESTINIAN TERRITORIES*. <https://p.dw.com/p/4cLHw?maca=en-EMail-sharing> stranici pristupljeno 10.6.2024.
- Tanjug (11. juni 2024). Uspeh desnice na izborima za EP ne mora da znači uspeh na izborima u Francuskoj. *Tanjug Najnovije vesti*. <https://www.tanjug.rs/srbija/politika/93321/stanislav-sretenovic-uspeh-desnice-na-izborima-za-ep-ne-mora-da-znaci-uspeh-na-izborima-u-francuskoj/vest> stranici pristupljeno 11.06.2024
- Thurau, J. (DW, 24. maj 2024). Germany's dilemma: Support Hague or Netanyahu <https://p.dw.com/p/4gEau?maca=en-EMail-sharing> stranici pristupljeno 10.6.2024.
- Whittle, H. (23 maj 2024). Germany: Controversy over 'culture of remembrance' reform. *DW SOCIETY GERMANY*. <https://p.dw.com/p/4g8nJ?maca=en-EMail-sharing> stranici pristupljeno 10.6.2024.

Zorica Mršević³

GERMAN WALK AGAINST POLITICAL EXTREMISM

Abstract

Through modern processes of atheism, pilgrimage practices everywhere in the world, including in Germany, became independent from their religious roots, becoming politically colored by the power of modern humanistic political convictions. The text advocates the position, illustrated by a modern German example (with the addition of events in France), that pilgrimage in a broader sense can mean a mass, ritual movement of people not only on religious but also on common cultural and political grounds, which is not necessarily related to a specific religious tradition. Pilgrimage gatherings began in Germany in late 2023 as an expression of civil resistance to growing anti-Semitism, which in Germany is never just a problem on the political fringes, as it is still deeply rooted in many parts of German society. The coincidence of time with the announced plan of the extreme right-wing parties to remove millions of non-German residents from Germany through remigration processes led to joint mass protests against political extremism. Events from the end of 2023 through the second half of January 2024 are analyzed in the text, until the current moment of the end of this text, when hundreds of thousands of German citizens ritually gathered in city squares and in front of state buildings in major German cities, still protesting against the extreme right. Those civil protests (pilgrimages) in Germany were followed by strong statements of support from the country's political elite. In this sense, this mass march of German citizens this winter and spring can be understood as a pilgrimage warning to institutions, a pilgrimage expression of civic faith in democracy and resistance to political extremism of all colors.

Keywords: *Germany, pilgrimage against extremism, anti-Semitism, remigration, mass civil protests, support of the political elite*

³ Prof. Dr Zorica Mršević, PhD, Faculty of European Legal and Political Studies, Serbia, zorica.mrsevic@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1968-9699